

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Кафедра мовної підготовки іноземних громадян

Ministry of Education and Science of Ukraine
Sumy State University
Department of Language Training of Foreign Citizens

«Наукова спільнота студентів XXI століття»

**Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської
конференції
(16–17 квітня 2019 року, м. Суми)**

**II All-Ukrainian Scientific and Practical Student Conference
«Scientific Community of the Students of the XXI Century»
(Sumy, April 16–17, 2019)**

Суми
Сумський державний університет
2019

принципів, поглядів, переконань по відношенню до нації; вміння знайти компроміс, тому відбувається двосторонній процес. І ще: толерантність серед молоді – це вміння, залишаючись самим собою, усвідомлювати і відчувати особливу цінність і внутрішню специфіку іншого, несхожого на тебе людини.

Список літератури

1. История и виды китайских имен и фамилий [Электронный ресурс] / Ю. Лися // Аспирант и соискатель . – 2013 . – №5 . – С. 23-27 . – Режим доступа: <https://rucont.ru/efd/496824>
2. Тань Аошуан. Китайская картина мира: Язык, культура, ментальность. М., 2004. С. 7-8.

АРХЕТИПНА СИМВОЛІКА В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АРАБСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ СВІТОГЛЯДНІЙ СИСТЕМІ

*Махмуд Валід, студент гр.МЦ.м-808і, Йорданія
Науковий керівник: М. М. Набок, канд. філол. наук
м. Суми, СумДУ*

Утворення етносів, народів, націй тісно пов'язано з їх архетипами. *Архетип* (грец. *arche* – початок, походження і *typos* – форма, відбиток) – прообраз, первісний образ, ідея. Архетип визначає зміст, форму та спосіб зв'язку успадкованих, несвідомих прообразів і структур психіки, що впливають на особливості поведінки, мислення,

бачення світу. Духовне життя особистості тісно пов'язане з архетипами, оскільки в процесі творчої активності людей за допомогою архетипів утворюється відповідна послідовність образів. Вони складають й основу загальнолюдської символіки. У перекладі з грецької символ означає «з'єднувати», «зливати», «зв'язувати»; «знак, пізнавальна ознака» [4, с. 217]. Символ заснований на подібності, схожості або спільності предметів і явищ життя. Архетипна символіка – поняття загальнолюдське, національне, етногенетичне. Своє відображення вона знаходить у етнічних культурах, фольклорі, обрядах, народних звичаях. Це архетипи Води, Вогню, Неба, Зірок, Сонця, Місяця, Матері-Природи, Матері-Землі, Долі та ін. В таких архетипах виражено символічне значення певних явищ, національне світосприйняття, світорозуміння і світовідтворення. В українській та арабській усній народній творчості відображено погляди народу «на місце людини у світі, ставлення її до навколишнього світу, сенс людського буття, питання життя і смерті, тобто ті питання, які за своєю сутністю є глибоко філософськими» [2, с. 249]. У статті ми спробуємо охарактеризувати архетипи-символи Води, Вогню, астральну символіку (Небо, Сонце, Місяць, Зірки).

Вода і вогонь – головні атрибути усіх народних обрядів українців від народження до смерті. Дитину обмивали свяченою водою, лікують. На весіллі молодим переливають дорогу до церкви. На Водохреща п'ють свячену воду, а на чистий четвер обмивають водою хату (за Сонцем), а на зорі палять соломку. На Великдень

обмивають водою обличчя і виливають її у вогонь; на Зелені свята ллють воду на вогонь і т. д. Вогонь і вода проводжають українця і в потойбіччя. Покійника обмивають водою, дають в пучку запалену свічку, а біля хати запалюють вогнище. Таке глибоке проникнення атрибутів води та вогню в ментальність української нації обумовлене уявленнями про астральний вогонь як символ чоловічого начала, а води – жіночого. Роль астрального вогню – боротьба зі злом, підтримка у стражданні, народженні, воскресінні, вознесінні на небо. Материнське начало виражено в образах Води, Вологи, Дівчини, Жінки, Матері, які крім функції породження життя, мають функцію активного захисника, рятівника, цілителя [1, с. с. 112-119]. У поєднанні Вогню та Води утворювалося Життя, тобто Дитя.

Представниками вогню у сонячній системі праукраїнці вважали Сонце, Зорю (Венеру) і Місяць. Сонце пов'язувалось з Півнем, Орлом, Соколом, Вепром, Зоря – з Лелекою, а Місяць – з Козою. Свято Різдва, наприклад, тисячоліття тому святкували як народження Сонця – Кола. Цей архетип виражений у паляниці, що має форму кола і є ритуальною стравою. На Різдво паляницю, як символ Сонця, господар дому виносить з хати й імітуючи річний рух Сонця через 12 сузір'їв Зодіаку обертається з нею проти годинникової стрілки, або обходить в тому ж напрямку хату. Сонце, зорі та планети Чумацького шляху символізують пшеничні й макові зерна в іншій ритуальній різдвяній страві – куті [1, с. 113, 116]. Ритуальною

стравою Місяця є українські вареники (стара назва пироги – пи + роги), що нагадують зображення місяця.

В українській архетипній символіці Води, Вогню, Сонця, Місяця і Зорі виражена ідеологія життєтворення, де культ життєдавців уособлено в образах батька й матері. Їх шанували як космічних богів, творців Всесвіту. Така пошана передалася і земним батькам, бо вважалося, що вони є втіленням небесних батьків. У культурі українців батьки, старші люди користувалися незаперечною владою і повагою, їх шанобливо називали лише у множині і, зрозуміло, ніякої матірної лайки тут виникнути не могло. Те, що батьків до певної міри обожнювали, ставило їх світосприйняття і поведінку в рамки відповідальності за живе, накладало на них обов'язки бути справедливими, добрими до живого, захисником традицій. Це пом'якшувало стосунки між старшими й молодшими, стримувало у старших самодурство, а у молодших – зухвалість.

В арабській національній світоглядній системі архетипи-символи Води, Вогню, Неба, Зірок зауважуємо в народних піснях, віруваннях, традиціях. У Корані 63 рази згадується вода. Вона є основою для всього живого. Перед молінням, наприклад, тричі обмивають ніс, рот, вуха, руки, ноги. Вважається, що вода очищає від гріха, активізує кровообіг. Покійників також обмивають водою. Бажано, щоб цей ритуал проводили рідні люди. Омиваючи небіжчика, звертали увагу на його тіло, обличчя. Якщо вони були темними, то

вважали, що людина зробила лихе у житті, якщо світле – добро. Проте й інше мали повідомити громаді [8].

В народній арабській пісні «اهبت النار والبارود غن» («Вогонь перемоги») психологічним підґрунтям єдності ріднокровної спільноти є просторово-часові архетипи Вогню й Дороги. Вогонь – символ єднання Землі з Небом, що є енергетично сильним. Поєднання архетипних образів Вогню й Дороги в арабській пісні – свосередний код єдності між етносом «Ми-буття» в горизонтальному та вертикальному часопросторі, що й визначає психологічний склад національного характеру арабських народів. Зокрема, в пісні горизонтальний часопростір визначений від міста Акки, що знаходиться на півночі Палестини до міста Тіри, розташованого в південній частині країни. Тобто спалах вогню, «спів пороху» видно з півночі на південь, а це заклик до об'єднання арабських народів, бо тоді настане «світанок перемоги»: «أطلب شباب يا وطن واتمن / رهبت النار من / عكا للطي. الفلسطيني او مع كل النشامة طلوا الفدائي او وين اللي يدعما / وفجر الحرية بالدما يتحنة» [6].

В арабських народних піснях часто маємо образи неба та зірок, які є архетипом свободи. Часто головні герої постають в образах трьох зірок «ثلاث نجوم». Халід Абусамра з Палестини (гр. ЛС-331) пояснює, що існує особлива зірка на ім'я Сурая «نجم الثريا», яка допомагає людям і вказує шлях до свободи «نجم الثريا النجم الذي ساعد في «ارشاد الناس في الصحراء الى الطريق» (архів автора). За арабськими віруваннями зірки – це помічники людей. Аллах створив світ, у якому

співіснують добро і зло, ангели і демони. Тому зірки в уявленнях арабів символізують воїнів, які не дають можливості нечистим силам піднятися до неба та нашкодити Богові, адже злі сили не повинні слухати та знати про плани Аллаха.

В арабській народній пісні «ثلاث رجال تسابقوا ع الموت» («Про трьох чоловіків, які ідуть на смерть») [7] часто фігурує число «3»: головних героїв троє, помирають вони у вівторок, що за арабським календарем є третім днем тижня). Студент Сейф Хдаір з Палестини (гр. ЛС-331) пояснює, що ця цифра означає життя, час, космос, розум, що нерозривно поєднані між собою. Світосприйняття палестинського народу розкривається через ставлення до життя як першооснови духовного буття. Часова модель асоціюється з неосяжною космічною енергетикою – Небом, де відбувається спілкування душ після смерті, які продовжують товаришувати між собою і обмінюються думками та ідеями. Відтак, навіть після смерті арабські герої не вмирають, а переходять в космічний енергетичний простір, тобто на Небо, де продовжують жити їх думки та надихати народ на продовження і втілення ідей свободи та незалежності. «Ми їх не бачимо біля себе, але відчуваємо присутність їхніх душ», – так зауважує Сейф у своєму відгуку. «Гострий розум потрібний, щоб чітко мислити, бо ж він як провидець, вказує правильний шлях. Коли відкинеться все зайве, то людина буде насолоджуватися своїми знаннями, адже вона знає сенс кожної речі та дії. За такого підходу ми робимо правильні висновки і

людина наповнюється енергією і живою силою» (архів автора), – продовжує свою думку студент.

Мова, характер українців формувалися теж на світоглядних уявленнях про Воду (материнська енергія), Вогонь (батьківська енергія) та Життя в цілому. Майже всі самобутні слова української мови тяжіють до безпосередніх проявів вогненної чи вологої енергії. Так, наприклад, слова *талан*, *поталанило*, *талій*, *потала* (звірю на поталу, тобто на жертву), як дослідив О. Потебня, утворені від слова «танути», що первісно означало «горіти» [5, с. 7]. Аналогічне походження й слів *жертва*, *жрець*, *жертви*. В їх основі лежить стародавня назва небесного вогню – «жар» (Стожари, Волосожар). Звідси і слова, що виражають почуття, переживання : *журба* (пекуча), *жадати* (горіти від внутрішнього вогню), «*жаліти*» (горіти від співчуття). Відповідно й слово «*горіти*» вживалося в значенні *жадати*, *бажати*. Зазначимо приклади такої спорідненості цих слів у мові та народній творчості: «Ти не пожар, ти не пожар, а я не билина; не зводь мене з розуму, бо я сиротина»; «По тім боці огонь горить, по сім боці жарко, як поїдеш з України, комусь буде жалко»; «Загрібай, мати, жар, жар, жар, чи буде дочки жаль, жаль» [5, с. 9].

Світло, що випромінює Сонце, Місяць, Зорі також є джерелом творення українських слів: «освіта», як поступ, оволодіння знаннями, рух до знань, Світла; *СВІТ*, *всеСВІТ*, *СВІТогляд*, *СВІТозарний*, *СВІТочолий* та ін. Тобто, «світло», «ясність» в українському світогляді є найвищою характеристикою. Українські імена та

прізвища на «ко» в своїй основі мають давню природу. У праукраїнській мові слово «ко» означало «син», «дитя» [1, с. 45]. Відтак, наявність «ко» у прізвищах та іменах вказувало на приналежність до стану дітей, а, отже, до життєдайної сили Життя, яке є циклічним.

Варто зазначити, що на сьогодні архетипи Неба і Сонця часто використовують у рекламі – 45 % із 19 % від усієї кількості. Архетип Сонця виступає як самодостатній компонент рекламного звернення та може бути представлений як у класичній формі, так і в національно ідентифікованій: у формі іконічного знака: ТМ «Квас Тарас», «Ярило», «Глобино» із певними давньоруськими конотаціями, а також у вигляді «земного» замітника сонця – соняшника, який переважно використовується в рекламі соняшникової олії (ТМ «Щедрий дар», «Диканька», «Королівський смак», «Олейна», «Стожар», «Ятрань», «Чумак», «Сонячна долина», «Славія», «Дар Сонця») та соняшникового насіння: ТМ «Semki», «Насіннячко», «Золоте Зернятко», «Сонце», «Союзне», «Колос» [3, с. 259]. Відтак, архетипи Неба і Сонця, також архетип Води, що символізує джерело життя, первинну силу природи, виступає як символ очищення, органічно доповнюють архетипи Матері-Природи, Матері-Землі.

Таким чином, особливості світосприйняття, світорозуміння та світовідтворення етнічної спільноти визначаються своєрідними зразками поведінки, мислення та бачення світу. Вивчення цієї складової є важливим в умовах сучасних глобалізаційних процесів,

оскільки кожна нація має зберегти свою ідентичність. Вивчаючи національну культуру народів світу, ми краще зрозуміємо один одного та впевненіше входитимемо в сучасний світ на своїх питомо національних підставах.

Список літератури

1. Братко-Кутинський О. Феномен України / О. Братко-Кутинський. – Київ: Вечірній Київ, 1996. – 394 с.
2. Гарасим Я. Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору / Я. Гарасим. – Львів, НВФ «Українські технології», 2010. – 376 с.
3. Грицюта Н. Репрезентація етнокультурних архетипів у рекламних повідомленнях на ТБ України / Н. Грицюта // Вісник Львівського університету. – Львів, 2013. – Вип. 38. – С. 257–264.
4. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика / М. Дмитренко. – Київ: Ред. Часопису «Народознавство», 2001. – 576 с.
5. Потебня А. О некоторых символах в славянской народной поэзии / А. Потебня. – Харьков: Слово, 1860. – 108 с.
6. <https://www.paldf.net/forum/showthread.php?t=600194>).
7. 322239